

SVĚTOZNÁMÝ ROMÁN
VYZNAMENANÝ TANIZAKIHO LITERÁRNÍ CENOU

ŠÚSAKU ENDÓ
MLČENÍ

VYŠEHRAĐ

ŠÚSAKU ENDÓ
MLČENÍ

ŠÚSAKU ENDÓ
MLČENÍ

VYŠEHRAĐ

Photo Credits: Kerry Brown, Courtesy FM Films
Z japonského originálu Čimmoku,
vydaného nakladatelstvím Šinčóša, Tokio,
roku 1966, přeložila a doslovem opatřila Libuše Boháčková
Typografie Vladimír Verner
Odpovědný redaktor Filip Outrata
E-knihu vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
v Praze roku 2017 jako svou 1594. publikaci
Vydání v elektronickém formátu první
(podle druhého vydání v tištěné podobě)
Doporučená cena E-knihy 160 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.
Praha 3, Víta Nejedlého 15
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

Photo Credits: Kerry Brown, Courtesy FM Films
Copyright © 1966, The Heirs of Shusaku Endo. All Rights Reserved
Translation © Libuše Boháčková – heirs c/o DILIA z. s.

ISBN 978-80-7429-849-3

Tištěnou knihu si můžete zakoupit na www.ivysehrad.cz

Prolog

Do Říma došla zpráva, že páter Christovão Ferreira, vyslaný do Japonska portugalským jezuitským řádem, byl v Nagasaki podroben mučení zvanému „zavěšení v jámě“ a zřekl se víry. Byl to starší člověk, v Japonsku strávil třiatřicet let a ve své vysoké a odpovědné funkci provinciála měl nemalý vliv na kněze i věřící.

Tento významný teolog působil v kamigatské oblasti a pokračoval i za pronásledování potají v misijní činnosti. Z jeho dopisů vždy vanula skálopevná víra. Bylo neuvěřitelné, že by tento člověk, ať už za jakýchkoli podmínek, byl schopen církev zradit. V církvi i v Tovaryšstvu se mnozí domnívali, že jde patrně o falešnou zprávu, vymyšlenou kacírskými Holanďany nebo Japonci.

Z dopisů misionářů se ovšem v Římě vědělo, že situace misíí v Japonsku je velmi těžká. Nejvyšší vládce Japonska Hidejoši změnil v roce 1587 svou dosavadní politiku a začal křesťanství pronásledovat. V Nišizace v Nagasaki bylo popraveno dvacet šest kněží a věřících a křesťané v různých krajích byli vyháněni ze svých domovů, surově mučeni a vražděni. Tokugawští šógunové v této politice pokračovali a v roce 1614 byli konečně všichni kněží vypovězeni ze země.

Misionáři ve svých zprávách líčili, jak šestého a sedmého října toho roku bylo v Kibači na Kjúšú shromážděno na sedmdesát kněží – mezi nimi i Japonci –, jak byli nastrkáni do pěti

džunek a odesláni do Macaa a Manily. Lodi zalévané deštěm pluly šedým, divokým mořem ze zálivu na druhou stranu mysu, až zmizely za obzorem. Avšak navzdory tomuto přísnému rozkazu odejít ze země třicet sedm kněží odmítlo opustit věřící a zůstalo potají v Japonsku. Jedním z těchto ukrývajících se kněží byl i P. Ferreira. Pokračoval ve zprávách svým představeným a popisoval v nich, jak další a další kněží i věřící jsou postupně vězněni a popravováni. Dodnes se zachoval dopis, který poslal dvaadvacátého března roku 1632 z Nagasaki vizitátorovi P. Andrému Palmeirovi. Zevrubně v něm líčí tehdejší stav věcí.

„Ve svém předchozím dopise jsem Vám, vážený Otče, podal zprávu o situaci křesťanstva v této zemi. Pokračuji, abych vylíčil, co se od té doby událo. Vše vyústilo v nová pronásledování, útlak, utrpení. Začnu od pěti řeholníků, kteří byli od roku 1629 vězněni pro svou víru. Byli to tři augustiniáni – Bartolomé Gutiérrez, Francisco de Jesús a Vicente de San Antonio –, Antonio Išida z našeho řádu a františkán Gabriel de Santa Magdalena. Aby zesměšnil naše svaté náboženství i jeho služebníky, a tím podlomil odvalu věřících, nutil je Takenaka Uneme, komisař z Nagasaki, aby se zřekli víry. Když viděl, že pouhými slovy odhodlání kněží nezlomí, rozhodl se uchýlit k jinému prostředku. Neznamenalo to nic méně hrozného, než že je dal polévat vařící vodou pramenů unzenského „pekla“. Rozkázal, aby je mučili, dokud se nezřeknou víry, že však přitom nesmějí být usmrceni. Kromě těchto pěti mužů měly podstoupit mučení i Beatrice da Costa, manželka Antonia da Silvy, a její dcera Maria, a to proto, že odmítaly zřít se víry, přestože k tomu byly už dlouho nuceny.

Třetího prosince se vydala celá skupina na cestu z Nagasaki a zamířila do Unzenu. Ženy nasedly do nosítek, řeholníci na koně a rozloučili se se svými lidmi. Když dorazili do přístavu Himi, vzdáleného pouhou jednu míli, svázali jim ruce

a v poutech je vrhli na palubu. Poté byli každý zvlášť pevně připoutáni k boku lodi.

K večeru dorazili do přístavu Obama, který leží na úpatí Unzenu. Nazítří vystoupili do hor a tam zajatce umístili odděleně do malých chatrčí. Stráže je hlídaly dnem i nocí, spoutané na nohou i na rukou. V pohotovosti tu zůstalo mnoho Unemeho lidí, navíc stráže poslal i regent, takže ostraha byla velmi přísná. Na všech cestách vedoucích horami byli rozestaveni dohlížitelé a nikoho, kdo neměl úřední povolení, nepropustili.

Druhého dne začalo mučení, prováděné následujícím způsobem. Oněch sedm lidí, jednoho po druhém, vodili na břeh vroucího jezírka, ukázali jim jeho vysoko tryskající vařící prameny a přemlouvali je, aby se zřekli Kristova učení dřív, než na vlastním těle zakusí hrozně bolesti. Protože bylo chladno, působila vřící hladina ještě hrůzněji, takže nebýt zvláštní pomoci Boží, ztratili by odvahu jen při pohledu na prameny. Přesto všichni posílení Boží milostí odpověděli s velkou odvahou, že ať je budou mučit jakkoli, oni se své víry za žádnou cenu nezřeknou. Když úředníci uslyšeli tuto statečnou odpověď, zbavili vězně oděvu, svázali jim provazy ruce i nohy, nabrali do veliké naběračky zvící asi půl cantary vařící vodu a lili ji na ně. Přitom vodu nevylili naráz, ale cedili ji pomalu otvory vyvrtanými do dna naběračky, aby bolest trvala co nejdéle.

Hrdinové Kristovi vydrželi tato strašná muka bez pohnutí, jen mladičká Maria se z přemíry bolesti zhroutila. Když to úředníci uviděli, vykřikli: „Vzdala se – odpadla!“ Dopravili dívku do domku a příští den ji odvezli do Nagasaki. Maria se tomu bránila a stále opakovala, že neodvolala a že chce být mučena s matkou i ostatními, ale nikdo ji neposlouchal.

Zbývajících šest zůstalo v horách ještě třiatřicet dní. Během té doby byli kněží Antonio a Francisco i Beatrice mučeni

horkou vodou šestkrát, P. Vicente čtyřikrát, P. Bartolomé a Gabriel dvakrát, ale žádný z nich při tom ani nezasténal.

Nejdéle byli mučeni P. Antonio, Francisco a Beatrice. Zvláště Beatrice da Costa, která navzdory svému křehkému ženskému tělu a přestože ji všelijak přemlouvali, projevila statečnost větší než muž, byla podrobena kromě bolesti z vařící vody ještě jiným zkouškám: nechali ji dlouho stát na malé skalce a zahrnuli ji nadávkami a potupami. Ale ať úředníci zuřili sebevíc, ona se ani trochu zastrašit nedala.

Ostatní ze skupiny pro svou slabší odolnost onemocněli a byli proto vystaveni o něco menšímu trápení. Komisař totiž přikázal, že nesmějí být zabiti, ale donuceni k odpadlictví. Proto také přivedli do hor lékaře, aby ošetřil jejich rány.

Nakonec Uneme pochopil, že ať dělá co dělá, zvítězit nemůže. Když mu jeho pochopové líčili, jak veliká je odvah a síla těch lidí, takže spíš unzenský horký pramen a celé jezero vyschne, než aby se je podařilo obrátit, rozhodl, aby je odvezli zpět do Nagasaki. Pátého ledna dal Beatrici da Costa zavřít do jakéhosi domu pochybné pověsti a pět kněží vsadil do městského vězení. A tam jsou dosud. Takový byl tedy nádherný výsledek boje, který proti všemu očekávání a odhadům tyranů dodal našemu svatému učení mezi lidem slávy a posílil statečnost věřících.“

Že by P. Ferreira, který psal takové dopisy, podlehl pohanům – třebaš po sebevětším mučení – a zřekl se Boha, bylo pro církev v Římě nepředstavitelné.

V roce 1635 se v Římě utvořila skupina pěti misionářů vedená P. Rubinem. Tito muži se rozhodli, že navzdory hrozícímu pronásledování proniknou do Japonska a budou tam tajně šířit víru, aby odčinili pohanu, kterou církev utrpěla Ferreirovým odpadlictvím.

Tento zřejmě ukvapený plán nejprve nezískal schválení církevní vrchnosti. Horlivost a apoštolský duch misionářů je

prý pochopitelný, avšak poslat je do tak nebezpečné pohanské země, k tomu prý oni jako jejich nadřízení nemohou dát svolení. Na druhé straně však nebylo možné ponechat bez pomoci věřící, kteří po ztrátě svého vůdce jistě klesali na mysli. A pak, šlo o Japonsko, kde od dob sv. Františka Xaverského bylo sémě víry rozséváno nejhojněji z celého Orientu. Kromě toho skutečnost, že Ferreira byl donucen k odpadnutí od víry v zemi, která v očích tehdejších Evropanů byla kdesi na konci světa, neznamenala prosté selhání jednotlivce, ale byla pocítována jako potupná porážka křesťanství a celého evropského myšlení. Takové úvahy posléze zvítězily a P. Rubino a čtyři misionáři získali povolení k odjezdu.

Stejný plán, odjet do Japonska a šířit tam tajně víru, pojal i tři mladí misionáři v Portugalsku. Jejich pohnutka však byla jiná. Byli to muži, kteří během svého studia ve starém klášteře v Campolide získali své teologické vzdělání právě u profesora Ferreiry. Francisco Garrpe, Juan de Santa Marta a Sebastião Rodrigues si dokázali představit, že jejich uctívaný učitel Ferreira dosáhl nádherného mučednictví, ale za žádnou cenu nemohli uvěřit, že by se zbaběle poddal pohanům. Názor těchto mladých mužů odpovídal smýšlení celého portugalského kněžstva. Tito tři tedy hodlali dojet do Japonska a na vlastní oči se přesvědčit o pravém stavu věcí. Podobně jako v Itálii i zde nadřízení nejprve nedali k cestě souhlas, ale brzy byli přemoženi jejich nadšením a nebezpečnou cestu do Japonska povolili. Psal se rok 1637.

A tak se tři mladí kněží začali připravovat na dlouhou cestu. Tehdy putovali portugalští misionáři na Dálný východ tak, že nejprve jeli lodí směřující z Lisabonu do Indie. Odjezd indické flotily byl jednou z největších událostí, která přitahovala pozornost celého města.

Pro tyto tři muže teď onen Japón, který až dosud ležel kdesi na nejzazší hranici Orientu, dostal určitější podobu.

Když se podívali na mapu, viděli na druhé straně za Afrikou Indii, kterou spravuje Portugalsko, a daleko, daleko za ní rozseto mnoho ostrovů a asijských zemí. A za nimi, na samém východním okraji Asie, bylo malé Japonsko, vypadající na mapě jako housenka. Aby se dostali až tam, bylo nutno nejprve dojet do Goy v Indii a pak, zase po dlouhé době, se ještě plavit přes mnoho moří. Už od dob sv. Františka Xaverského byla totiž Goa jakýmsi opěrným bodem misí. Ve zdejší koleji sv. Pavla studovali seminaristé z různých oblastí Asie a evropští kněží jdoucí do misí se tu poučovali o situaci v té které zemi a často tu čekali půl roku i rok na loď, která tam směřovala.

Podobně i tito tři muži všemožně usilovali o to, aby se dověděli co nejvíce podrobností o životě v Japonsku. Naštěstí sem odtud docházelo od portugalských kněží mnoho zpráv, a to už od dob Luise Froise. Podle nich nový šógun Iemicu zahájil politiku ještě krutějšího pronásledování než jeho otec a děd. Nejhorší situace byla v Nagasaki, kde od roku 1629 komisař Takenaka Uneme páchá na věřících kruté bezpráví a vystavuje je nelidskému mučení: dává vězně potápět do vařící vody horkých pramenů a nutí je k odpadlictví. Někdy je prý takových obětí za den až šedesát či sedmdesát. Protože tyto zprávy posílal i sám P. Ferreira, nemohlo být o jejich pravdivosti pochyb. V každém případě si byli mladí misionáři vědomi, že po překonání strážní dlouhé cesty je čeká osud ještě krutější.

Sebastião Rodrigues se narodil v roce 1610 ve městě Tasco, proslulém doly na železo. Do semináře vstoupil v sedmnácti letech. Juan de Santa Marta a Francisco Garrpe se narodili v Lisabonu a spolu s Rodriguesem studovali v klášteře v Campolide. Tito mladí muži spolu od vstupu do semináře sdíleli veškerý čas, sedávali dokonce vedle sebe v lavicích a měli otce Ferreiru, který jim přednášel teologii, v živé paměti.

Tento P. Ferreira teď žije kdesi v Japonsku. Jak se asi jeho tvář s jasnýma modrýma očima a plná něžného světla musela změnit mučením? Nedovedli si však představit, že by ji zkřivilo ponížení. Nemohli uvěřit, že by otec Ferreira zapřel Boha a ztratil svou příznačnou dobrotu. Proto se Rodrigues a jeho druzi chtěli za každou cenu dostat do Japonska a vypátrat, zda žije a jaký je jeho skutečný osud.

Dvacátého pátého března 1638 vyplula od ústí řeky Tagus indická flotila doprovázena slavnostními salvami z děl pevnosti Belém a s ní i tři muži směřující do Japonska. Když dostali požeňání od biskupa Joãa Dasca, nastoupili na loď Santa Isabel, na níž plul i velitel flotily. Zanedlouho žlutá barva ústí řeky zmizela a não vplula za jasného počasí do modrého moře. Opření o zábradlí paluby dívali se na zlaté zářící mys a hory, dokud jim nezmizely v dálce. Zahlédli i červené zdi rolnických domků a kostelík. Z jeho věže jim na palubu vítr zanesl hlas zvonu vyprovázejícího flotilu.

V těch dobách bylo při cestě do Východní Indie nutno obeplout jih Afriky. Hned třetí den po vyplutí stihla však při západním africkém pobřeží flotilu veliká bouře.

Druhého dubna loď minula ostrov Porto Santo, brzy nato Madeiru a když šestého dorazila ke Kanárským ostrovům, zasáhly ji nekonečné lijáky a bezvětrí. Přílivové proudy ji hnaly zpátky od třetího k pátému stupni severní šířky, až kdesi u Guineje narazila na pobřeží.

Za bezvětrí a nesnesitelných veder propukly na všech lodích flotily různé nemoci. I mezi pasažéry Santa Isabel bylo víc než sto pacientů, kteří sténali na palubě i v podpalubí. Rodrigues a jeho druzi o ně pečovali spolu s posádkou, obětavě je ošetřovali a pomáhali i při pouštění žilou.

V den svatého Jakuba, 25. července, loď konečně obeplula Mys Dobré naděje. Toho dne je opět stihla divoká bouře. Hlavní lodní plachta se roztrhla a se strašným praskotem

dopadla na palubu. Kosatce hrozilo totéž, ale nemocným spolu s Rodriguesem a jeho přáteli se ji podařilo stáhnout. Brzy nato však najeli na skalní útes. Kdyby jim okamžitě nepřišla na pomoc jiná válečná loď, byla by se Santa Isabel asi na místě potopila.

Po bouři vítr docela ustal. Plachty na stožárech ochable visely a na tváře a těla nemocných, kteří leželi na palubě jak mrtví, padl černočerný stín. Po dlouhé dny se mořská hladina v dusných vedrech nehnutě leskla. Jak se plavba protahovala, docházely potraviny i voda. Konečně 9. října v tomto stavu dosáhli svého cíle, města Goy.

V Goi získali další zprávy o situaci v Japonsku. Podle nich v lednu toho roku, kdy se vydali na cestu, došlo v Japonsku k povstání třiceti pěti tisíc křesťanů. Stáhli se do Šimabary a zoufale se tam bránili proti vojsku šógunátu, ale nakonec je všechny – mladé, staré, muže, ženy – do jednoho krutě povraždili. Válkou byl celý kraj zpustošen tak, že tam skoro nezůstala živá duše. Přesto se dál pátralo po zbylých křesťanech a ti byli přísně vyšetřováni a trestáni. To ale není všechno – největší ránu pro P. Rodriguese a jeho druhy znamenala zpráva, že po tomto vojenském zásahu byly obchodní styky Japonska s jejich vlastní úplně přerušeny a všem portugalským lodím bylo zakázáno v Japonsku přistávat.

V zoufalém rozpoložení ze zprávy, že žádné lodi z jejich vlasti už do Japonska nejezdí, dorazili tři kněží do Macaa. Toto město bylo nejzazší portugalskou základnou na Dálném východě a zároveň střediskem obchodu mezi Čínou a Japonskem. Přijeli až sem, aby tu čekali na šťastnou náhodu, ale hned po příjezdu byli nuceni vyslechnout přísné varování řádového vizitátora P. Valignana. Řekl jim, že apoštolát v Japonsku už nemá žádné vyhlídky a v misijním středisku v Macau se neuvažuje o tom vysílat tam za tak nebezpečných okolností další misionáře.

Tento kněz vybudoval v Macau už před deseti lety apoštolský misijní ústav, kde se školili misionáři pro Japonsko a Čínu. Kromě toho od začátku pronásledování křesťanství v Japonsku řídil veškeré záležitosti japonské provincie jezuitského řádu.

P. Valignano jim také podal následující informace o P. Ferreirovi, kterého chtěli tito tři po přistání v Japonsku vyhledat. Od roku 1633 přestaly i sem docházet dopisy od tajně působících misionářů. Zprávu o tom, že P. Ferreira byl zatčen a v Nagasaki mučen pověšením v jámě, přinesl jakýsi holandský lodník, který se vrátil z Nagasaki do Macaa. O Ferreirově dalším osudu se však nic neví. Ona holandská loď totiž odplouvala právě v den, kdy byl Ferreira podroben mučení. Známé je jen to, že jej vyšetřoval Inoue Čikugo no kami – pán z Čikuga –, který byl nově pověřen vyřizováním náboženských záležitostí. Ať už je tomu jakkoli, za tohoto stavu věcí je pro misijní ústav v Macau nemyslitelné dát k cestě do Japonska souhlas. Toto stanovisko jim P. Valignano sdělil zcela otevřeně.

Dnes je možno si přečíst několik dopisů onoho Sebastiãa Rodriguese, které se dochovaly mezi literárními památkami v portugalském Ústavu dějin zámořských kolonií. První z nich začíná poučením otce Valignana, které dal jemu a jeho druhům.